

Λειτουργία του Νερόμυλου

Το εικονιζόμενο σχεδιάγραμμα δείχνει τα διάφορα υποστατικά και μέρη ενός νερόμυλου και περιγράφουμε τη λειτουργία του για να μπορέσουν οι αναγνώστες να πάρουν μια γενική εικόνα τούτης. Τέτοιοι νερόμυλοι λειτουργούσαν 32 στην Κυθρέα και στην εποχή τους απασχολούσαν μεγάλο αριθμό εργατικού δυναμικού και έδιναν σημαντική ζωή και κίνηση σ' όλη την Κωμόπολη.

Το νερό κυλούσε από πετραύλακο στο λάκκο του μύλου με αριθ.1 . Στον πυθμένα του λάκκου υπήρχε το σιφούνι με αριθ.2. Το σιφούνι ήταν ένας σωλήνας από τσίγκο, που είχε μήκος 10 ίντρες και περίμετρο 2 ίντρες. Συνήθως οι μυλωνάδες χρησιμοποιούσαν δυο σιφούνια, το μικρό και το μεγάλο. Το μικρό χρησιμοποιόταν το καλοκαίρι που τα νερά ήταν λίγα, ενώ το μεγάλο χρησιμοποιόταν το χειμώνα που τα νερά ήταν πολλά. Από το άλλαγμα του σιφουνιού εξαρτάτο και η απόδοση του μύλου σε αλεύρι. Με το μεγάλο ο μύλος είχε μεγαλύτερη απόδοση αλεύρου από το μικρό. Το μεγάλο είχε διαφορά από το μικρό στην περίμετρο κατά μισή ίντσα.

Κάτω από το πάτωμα του μύλου και του λάκκου ήταν το κατωστέγι. Τούτο ήταν κτιστό σαν μικρή καμάρα και μέσα σ' αυτό ήταν τοποθετημένη η φτερωτή με αριθμό 3. Η φτερωτή ήταν αρχικά κατασκευασμένη, ο μιν σκελετός από σίδηρο, τα δε φτερά, από ξύλο ιτέας (αθικιάς) ή *συκαμιάς* σαν ανθεκτικό τούτο στο νερό. Βραδύτερον όμως σκελετός και φτερά ήταν από σίδηρο. Η περίμετρος της φτερωτής (σκελετός και φτερά) ήταν 3 1/2 πόδια.

Όταν ο μυλωνάς ήθελε να ξεκινήσει ο μύλος και να μπει σε λειτουργία εγύριζε το φτερωστάτη με αριθμό 4 κι εκκολλούσε στον τοίχο. Έτσι επέτρεπε το νερό να χύνεται με μεγάλη πίεση από το σιφούνι πάνω στα φτερά της φτερωτής και έθετε τούτη σε περιστροφική κίνηση. Με την κίνηση της φτερωτής αναγκαζόταν και ο σιδερένιος άξονας της να περιστρέφεται

και μαζί μ' αυτό και ο προσαρμοσμένος πάνω του σιδερένιος κύλινδρος με αριθμό 5. Η περιστροφική κίνηση του κυλίνδρου του άξονα μεταφέρεται με κολάνι διπλό που έχει μήκος 25 πόδια στον άλλο κύλινδρο με άξονα με αριθμό 6, που βρίσκεται κάτω από τις μυλόπετρες (λιθάρια) με αριθμό 7. Ο άξονας τούτος γυρίζει μόνο την άνω μυλόπετρα, γιατί η κάτω ήταν πάντοτε ακίνητη. Ο άξονας περνούσε στερεωμένος από το κάτω λιθάρι κι έφθανε στο πάνω λιθάρι. Για να μπορεί το τελευταίο τούτο λιθάρι να περιστρέφεται υπήρχε σ' αυτό στερεωμένη μια σιδερένια θήκη μέσα στην οποία κατέληγε ο άξονας και η οποία ονομαζόταν ξινάρι. Περιστρεφόμενος σ' αυτή ο άξονας, ανάγκαζε και το άνω λιθάρι να περιστρέφεται.

Στο βάθος του μύλου εικονίζεται ο απελάτης (ο άνθρωπος που ήλθε στο μύλο ν' αλέσει το σιτάρι του) με αριθμό 8. Έχει ξαπλωμένο το σακί του με σιτάρι και πρόκειται να πάρει τη σειρά ν' αλέσει (νεπέττι). Αρχίζει να γεμίζει τις ταμπουτσιές (κόσκινα με δέρμα, χωρίς τρύπες). Μεταφέροντας την ταμπουτσιά ανεβαίνει τη ξύλινη σκάλα με αριθμό 9 και φθάνει τον ξύλινο πάγκο, όπου χύνει το περιεχόμενο της ταμπουτσιάς στην ξύλινη κοφινιά με αριθμό 10. Τούτη τη δουλειά κάνει επανειλημμένα ο απελάτης μέχρις ότου γεμίσει όλη η κοφινιά με σιτάρι.

Με την περιστροφική κίνηση που γίνεται στην άνω μυλόπετρα το σιτάρι αρχίζει στην κοφινιά να κατέρχεται όπου στο βάθος και ακριβώς στο κέντρο της υπήρχε τρύπα στην οποία εφαρμοζόταν ένας μικρός σωλήνας από τσίγκο με περίμετρο 1 1/2 ίντρες και το κατερχόμενο σιτάρι έπεφτε από τούτο το σωλήνα σε μικρό ξύλινο караβάκι. Λεγόταν έτσι γιατί είχε το σχέδιο карабиού. Με την κίνηση της μυλόπετρας τούτο το караβάκι σείοταν διαρκώς, γιατί υπήρχε το ρεβιτάρι που ήταν εφαρμοσμένο στην άνω μυλόπετρα και ανάγκαζε το σιτάρι να πέφτει στις μυλόπετρες σκορ-

πισμένο. Η άνω μυλόπετρα περιστρεφόμενη πάνω από το σιτάρι το άλεθε σε αλεύρι που εύρισκε διέξοδο σε μια τρύπα κάτω από την οποία ήταν στερεωμένη και κατάλληλα προσαρμοσμένη μια σακκούλα που δεχόταν το αλεύρι. Άμα γέμιζε ανταλλάσσόταν με άλλη αδειανή.

Πάνω στο караβάκι υπήρχε ένα κουδούνι (καμπανελλί) και ήταν δεμένο μ' ένα σπάγγο που το άκρο του περνούσε από την τρύπα της κοφινιάς και βυθιζόταν στο σιτάρι. Όταν το σιτάρι στην κοφινιά λιγόστευε το κουδούνι άρχιζε να κτυπά, γιατί χαλαρωνόταν ο σπάγγος στη κοφινιά και με το τρεμούλιασμα του караβιού το ανάγκαζε να κτυπά. Τούτο ήταν προειδοποίηση στο μυλωνά είτε να προσθέσει άλλο σιτάρι αν είχε, ή να σταματήσει την κίνηση του μύλου (να δέσει το μύλο).

Ο απελάτης πριν ακόμη κενωθεί τελείως η κοφινιά από το σιτάρι επαναλάμβανε την ίδια δουλειά, μεταφέροντας άλλο σιτάρι από το φόρτωμα του στην κοφινιά και τούτο επαναλαμβάνονταν μέχρις ότου το φόρτωμα του σιταριού σωθεί τελείως.

Στην εξάντληση τούτη του φορτώματος έπρεπε να πάρει σειρά (νεπέττι) άλλος απελάτης. Ανάμεσα στην αλλαγή από τον ένα απελάτη στον άλλο, ο μυλωνάς έπρεπε να σταματήσει την κίνηση του μύλου. Τούτο ήταν πολύ εύκολο γιατί με μια κίνηση που έκαμνε στον φτερωστατή με αριθμό 4 προς τα μέσα έφρασε την οπή του σιφουνιού και το νερό εκτινασσόταν σ' άλλη διεύθυνση από εκείνη που κτυπούσε στα φτερά, σταματούσε έτσι η κίνηση της φτερωτής και κατά συνέπεια όλη η κίνηση του μύλου.

Οι δυο μυλόπετρες (λιθάρια) σκεπάζονταν με κλειστό ξύλινο καππάκι με αριθμό 11 για περιορισμό και συγκέντρωση του αλεύρου να πέφτει από την τρύπα στη σακκούλα όπως αναφέραμε προηγουμένως.

Στο σχεδιάγραμμα δείχνεται ακόμη μια εγκατάσταση με μυλόπετρες με καππάκι και κοφινιά με αριθμό 12. Αυτή εχρησίμευε για το άλεσμα του κριθαριού (κριθάλευρος κατ' αντίθεση προς το σιτάλευρο).

Το κριθάλευρο χρησιμοποιόταν κυρίως στην εποχή των νερομύλων για διατροφή των χοίρων. Σε χρόνια όμως ανομβρίας (αστοσίας) χρησιμοποιόταν για την κατασκευή ψωμιού, είτε αναμειγμένο με σιτάλευρο, είτε ολομόναχο κριθάλευρο. Και στις δυο όμως περιπτώσεις η ποιότητα του ψωμιού του ήταν υποδιέστηρη σε θρεπτικότητα από το ψωμί με σιτάλευρο, γι' αυτό πουλιόταν και στη μισή τιμή του σιταρένιου.

Δυο μόνο μύλοι της Κυθρέας μπορούσαν ν' αλέθουν ταυτόχρονα σιτάρι και κριθάρι ο Κεφαλόβρυσος και ο Γιατρός (ο μύλος που μετατράπηκε το 1948 σε σύγχρονο ελαιοτριβείο). Και τούτο, γιατί και οι δυο τους είχαν το πλεονέκτημα να δέχονται ολόκληρη την ποσότητα της πηγής Κεφαλόβρυσου και είχαν μεγάλη δυναμικότητα. Σ' αυτούς υπήρχαν στο κατωστέγι του μύλου δυο σιφούνια, δυο φτερωτές και δυο φτερωστάτες.

Στο σχεδιάγραμμα ανάμεσα στις δυο κοφινιές υπάρχει ένας μοχλός με αριθμό 13. Η όλη συσκευή εχρησίμευε για τη μετακίνηση του άνω λιθαριού για να γίνει το χάραμα των λιθαριών. Τούτο ήταν απαραίτητο να γίνεται, γιατί τα λιθάρια με τη δυνατή τριβή που εγίνετο σ' αυτά με το άλεσμα του σιταριού έπαιρναν μια λεία επιφάνεια γιατί χάνονταν τα χαράματα που είχαν αρχικά. Ο μυλωνάς αντιλαμβανόταν την χρεία του χαράματος όταν το αλεύρι που άλεθαν ήταν χοντρό και κατά συνέπεια δεν απέδιδε ψωμί άσπρο.

Στην περίπτωση του χαράματος των λιθαριών ο μυλωνάς έπρεπε να αφαιρέσει την κοφινιά και το καππάκι που εσώκλειε τα λιθάρια. Κατόπι έφερνε τη συσκευή του μοχλού πάνω από τα λιθάρια. Εξεβίδωνε κατόπι τον μοχλό και κατέβαινε προς τα κάτω όπου με δυο γάντζους που είχε γάντζωνε στα πλευρά το άνω λιθάρι. Οι γάντζοι έμπαιναν σε δυο οπές που είχε το λιθάρι, γι' αυτό το σκοπό μια σε κάθε του πλευρά. Εβίδωνε κατόπι το μοχλό που ανάγκαζε το λιθάρι γαντζωμένο που ήταν να κρατηθεί μετέωρο ανάμεσα στους γάντζους.